

La Generalitat moderna i el Mediterrani. De l'esquadra de Galeres del General a la creació del Port Franc de Barcelona (1599-1714)

RICARD TORRA I PRAT
Universitat Autònoma de Barcelona

Resum

L'objectiu del nostre estudi és analitzar fins a quin punt existí una política mediterrània per part de la classe dirigent catalana durant els segles XVII i XVIII i com aquesta es canalitzà a través de les institucions dites de la terra, això és, principalment, de les Corts Catalanes i de la Diputació del General de Catalunya. En aquest sentit, la nostra exposició pivota entorn a dos casos concrets esdevinguts a principis del segle XVII i principis del segle XVIII, respectivament. En primer lloc, s'estudia el procés de creació i posada en funcionament de l'esquadra de Galeres del General, que entre 1608 i 1623 s'encarregà de patrullar les costes catalanes amb l'objectiu de foragitar els atacs dels corsaris nord-africans. Segonament, s'analitza l'aprovació del projecte de Port Franc de Barcelona a les Corts Catalanes de 1701-1702 i 1705-1706 i les posteriors dificultats políticoinstitucionals que impediren posar-la en funcionament.

Paraules Clau: Diputació del General, Corts Catalanes, Galeres del General, Port Franc de Barcelona, Història del Mediterrani.

Resumen

El objetivo de nuestro estudio es analizar hasta qué punto existió una política mediterránea por parte de la clase dirigente catalana durante los siglos XVII y XVIII y cómo esta se canalizó a través de las instituciones llamadas de la tierra, esto es, principalmente, de las Cortes Catalanas y de la Diputación del General de Cataluña. En este sentido, nuestra exposición pivota alrededor de dos casos concretos acontecidos a principios del siglo XVII y principios del siglo XVIII, respectivamente. En primer lugar, se

estudia el proceso de creación y puesta en funcionamiento de la escuadra de Galeras del General, que entre 1608 y 1623 se encargó de patrullar las costas catalanas con el objetivo de expulsar los ataques de los corsarios norteafricanos. En segundo lugar, se analiza la aprobación del proyecto del Puerto Franco de Barcelona en las Cortes Catalanas de 1701-1702 y 1705-1706 y las posteriores dificultades políticas e institucionales que impidieron ponerla en funcionamiento.

Palabras clave: Diputación del General, Cortes Catalanas, Galeras del General, Puerto Franco de Barcelona, Historia del Mediterráneo.

Abstract

Our work aims to analyse whether the Early Modern Catalan ruling class had a clearly defined Mediterranean policy or not and if so, how the Catalan institutions –the Catalan Parliament and the Diputació of the Generality of Catalonia (the permanent commission of the Catalan states)– were used to achieve the objectives of that policy. Our exposition focuses on two concrete cases that took place at the beginning of the 17th and the 18th Centuries, respectively. The first one studies the creation of the Squadron of Galleys of the Generality of Catalonia (Esquadra de Galeres del General), which patrolled the Catalan coasts preventing the attacks of the north-African corsairs between 1608 and 1623. The second case analyses the approval of the project of the Free Port of Barcelona during the Catalan Parliaments of 1701-1702 and 1705-1706 and the later discrepancies arisen among the members of the Catalan ruling class regarding its settlement and operation.

Keywords: Generality of Catalonia, Catalan Parliament, Galleys of the Generality of Catalonia, Free Port of Barcelona, Mediterranean History.

1. Introducció

En el decurs de les darreres tres dècades, les investigacions dedicades a l'estudi de la Diputació del General de Catalunya (o Generalitat)

a l'època moderna han gaudit d'un auge notable. Així, elements com ara el creixement polític i jurídic que visqué durant el segle XVI,¹ els sovintejats enfrontaments que protagonitzà amb la monarquia durant la primera meitat del segle XVII,² les dificultats institucionals fruit del desenllaç de la Guerra dels Segadors,³ la seva implementació arreu del territori,⁴ o les relacions que mantingué amb les Corts Catalanes i els mecanismes fiscalitzadors que aquestes últimes desenvoluparen,⁵ han estat estudiats a bastament. Tanmateix, val a dir que encara a dia d'avui ens són prou desconegudes moltes altres àrees de la seva història.

Sense cap mena de dubte, una d'elles és la de la relació que la Diputació del General –i per extensió, les Corts Catalanes, en tant que no cal oblidar que la Diputació n'era una sort de comissió permanent– tingué amb el Mediterrani. L'objectiu d'aquest treball és, precisament, il·luminar aquest àmbit històric. Per fer-ho, ens centrarem en

1. Miquel PÉREZ LATRE, *La Generalitat de Catalunya en temps de Felip II. Política, administració i territori*, Afers, Catarroja, 2004.

2. John H. ELLIOTT, *La revolta catalana, 1589-1640. Un estudi sobre la decadència d'Espanya*, PUV, València, 2006 (1ª ed. 1963).

3. Eva SERRA I PUIG, «La Generalitat de Catalunya entre 1652 i 1700», a *Història de la Generalitat de Catalunya. Dels orígens medievals a l'actualitat, 650 anys*, Generalitat de Catalunya – Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2011, pp. 199-219.

4. Eva SERRA I PUIG, «Diputats locals i participació social en les bolles de la Diputació del General (1570-1638). Una mostra i una reflexió», *Pedralbes: Revista d'Història Moderna*, 13-1 (1993), pp. 259-274.

5. Josep CAPDEFERRO I PLA, «Attès los dits diputats no eran sinó procuradors...: Relacions entre els braços i la Diputació del General durant la celebració de les Corts Catalanes de 1599», *Ius Fugit*, 10-11 (2001-2002), pp. 849-870; Josep CAPDEFERRO I PLA, «El vigor de les institucions de la terra a la vigília dels Segadors», a J. Albareda, ed., *Una relació difícil. Catalunya i l'Espanya Moderna (segles XVII-XIX)*, Base, Barcelona, 2007, pp. 47-83; Eva SERRA I PUIG, «Territori i inspecció fiscal: la Visita del General del 1600», a J. Dantí coord., *Les xarxes urbanes a la Catalunya dels segles XVI i XVII*, Rafael Dalmau, Barcelona, 2011, pp. 169-284; Ricard TORRA I PRAT, «Mites o realitats? Sobre el paper de les Corts Catalanes altmodernes com a generadores de dret. El cas de la Visita del General», *Estudis: Revista de Historia Moderna*, 40 (2014), pp. 115-132.

dos casos relativament poc estudiats: d'una banda, la creació i posada en marxa de l'esquadra de Galeres del General durant les primeres tres dècades del segle XVII; d'altra banda, el projecte de creació del Port Franc de Barcelona a les Corts Catalanes de 1701-1702 i 1705-1706 i els posteriors intents per part dels diputats i oïdors de comptes del General i els membres de la Junta del Port Franc per posar en funcionament la infraestructura dins d'un context, tal vegada advers, marcat per la Guerra de Successió. Així mateix, l'espai central del nostre treball contraposarà els projectes de la classe dirigent catalana respecte el Mediterrani per la primera i la segona meitat del segle XVII, respectivament, a partir dels escrits de Pau Pedrola i Narcís Feliu de la Penya. Tot plegat ens portarà a intentar respondre les preguntes següents: existí durant el període estudiat una política Mediterrània per part de la classe dirigent catalana canalitzada a través de les seves institucions? En cas que hagués existit, els seus objectius es modificaren en el decurs del segle XVII?

2. L'esquadra de Galeres del General (1599-1623): un projecte eminentment militar?

A l'hora de fer un balanç sobre la legislació aprovada en el marc de les Corts Catalanes de 1599 els coetanis ja mostraren una notable satisfacció pels acords contrets entre braços i monarquia.⁶ Després del fracàs de les constitucions aprovades en l'assemblea celebrada a Montsó-Binefar l'any 1585 –malencert escenificat amb la suspensió dels Capítols 7, 13 i 34 del Redreç del General–⁷, rei i regne semblen

6. Antoni SIMON I TARRÉS, *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del cinc-cents*, Curial, Barcelona, 1991, pp. 172-173.

7. Sobre la suspensió dels Capítols 7, 13 i 24 del Redreç de 1585 decretada per Felip II, vegeu: Miquel PÉREZ LATRE, *Entre el rei i la terra. El poder polític a Catalunya al segle XVI*, Eumo, Vic, 2003. Especialment les pp. 221-222 i 225-228. Del mateix autor: «La Diputació del General i les torbacions polítiques de 1587-1593», a T. Ferrer

haver fet veritables esforços per apropar posicions. Així, mentre Felip III (1598-1621) s'avingué a acceptar la majoria de proposicions polítiques dels braços –inclosa la ratificació del sistema constitucional català (Constitucions 1/1599 i 16/1599) i l'aprovació d'un sistema de visita dels oficials reials (Capítol de Cort 5/1599)—⁸, aquests darrers aprovaren en un temps rècord un donatiu de 1.100.000 lliures barcelonines, el més generós dels que s'havien concedit fins aquell moment.

Tanmateix, mentre que els aspectes polítics semblen haver estat l'eix central de les Corts Catalanes de 1599, les reformes econòmiques foren més escasses.⁹ En aquest sentit, Ernest Belenguier ara fa uns quants anys considerarà que en aquesta assemblea les actualitzacions econòmiques «no van tenir la seva oportunitat, o almenys formalment no hi eren reflectides» i hom hagué d'esperar a la celebració de les

dir., J. M. Roig coord., *Història de la Generalitat de Catalunya*, pp. 163-178. Fem referència específica a les pp. 167 i ss.

8. La Constitució 1/1599 confirmà l'observança de tota aquella legislació feta en Corts anteriors que no quedés explícitament modificada o anul·lada per la de 1599, mentre que la Constitució 16/1599 establí que «Per quant les Constitutions de Cathalunya, Capítols y Actes de Cort no-s poden fer sinó en les Corts generals y sia de justítia que les coses se desfacen ab la matexa solemnitat que-s són fetes. Per tant, statuim y ordenam que les Constitutions de Cathalunya, Capítols y Actes de Cort no pugan ésser revocades, alterades, ni suspeses sinó en Corts Generals, y que si lo contrari serà fet, que no tinga ninguna forsa ni valor». Les constitucions 1/1599 i 16/1599 a *Constitutions fetes per la S.C.R. Magestat del Rey don Phelip Segon, Rey de Castella, de Aragó, etc. en la primera Cort celebrà als cathalans en la ciutat de Barcelona en lo Monastir de S. Francesch en lo any 1599*, Gabriel Graells i Giraldo Dotil, Barcelona, 1603; als ff. 1r-1v i 6v, respectivament. Pel que fa al Capítol de Cort 5/1599 tocant a la Visita dels oficials reials del Principat i Comtats, vid. *Ibidem*, ff. 21v-22r.

9. Especialment pel que fa a les reformes de caràcter general. Contràriament, a falta d'un estudi exhaustiu sobre la qüestió, si que sembla haver-hi prou evidències per afirmar que les reformes econòmiques dins l'àmbit jurisdiccional de la Diputació del General foren rellevants. Cfr. *Capítols per lo redrés del General y Casa de la Deputació de Cathalunya, fets en las Corts celebrades en lo Monestir de Sant Francesch de Barcelona per la S.C.R.M. del Sereníssim Senyor Rey Don Felip II de Aragó y III de Castella, en lo any 1599*, Rafel Figueró, Barcelona, 1704.

Corts de 1701-1702 «en què els canvis foren molt més substancials i cristal·litzaren en la legislació econòmica de la cruïlla de 1701-1702».¹⁰

Un dels elements més interessants aprovats en el marc de les Corts de 1599, especialment pel fet que implicà reformes tant polítiques com econòmiques, fou el de l'aprovació de dos Capítols de Cort destinats a la creació d'una esquadra de galeres encarregades de vetllar per la seguretat del litoral català. En efecte, l'aprovació dels Capítols de Cort 63 i 64/1599 suposà la culminació d'una reivindicació històrica del Principat.¹¹ Tal i com bé ho recordà en el seu moment Ernest Belenguier, la petició d'una flota de galeres que servís per protegir les costes del Principat i els Comtats de possibles invasions de corsaris caldria remuntar-la, com a mínim, a la segona meitat del segle XVI, especialment durant el regnat de Felip II.¹² Amb tot, caldria preguntar-se per què els braços i el monarca acordaren crear la flota l'any 1599 i no abans.

En aquest sentit, recentment la historiografia ha identificat almenys quatre motius que en bona mesura explicarien el per què d'aquest moment. En primer lloc, tant John H. Elliott com Ernest Belenguier han destacat que les úniques Corts celebrades durant el regnat de Felip III varen ser singulars: tal i com hem dit abans, es caracteritzaren d'una banda per la seva brevetat –duraren set setmanes– i de l'altra pel fet que la corona accedí a la majoria de les peticions fetes pels estaments, mentre que la contrapartida fou el generós donatiu rebut per les arqueges reials.¹³ Segonament, de manera més recent, Eva Serra ha emfasitzat

10. Ernest BELENGUER, «La legislació político-judicial de les Corts de 1599 a Catalunya», *Pedralbes: revista d'història moderna*, 7 (1987), pp. 9-28. Fem referència explícitament a la p. 10.

11. Els Capítols de Cort 63 i 64/1599 a *Constitucions fetes per la S.C.R. Magestat*, ff. 42r-43r i 43r-44r, respectivament.

12. BELENGUER, «La legislació político-judicial», pp. 26-27.

13. ELLIOTT, *La revolta catalana*, p. 71; Ernest BELENGUER, «Pròleg: La Generalitat en la cruïlla dels conflictes jurisdiccionals (1578-1611)», dins J. M. Sans i Travé dir., *Dietaris de la Generalitat de Catalunya (DGC)*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1996, vol. III pp. IX-XLVI. Fem referència a la p. XXVII.

altres tres motius que explicarien l'acord de 1599: el context general de debilitat econòmica de la monarquia, la pèrdua de capacitat militar a nivell marítim i el fet que des de Madrid estigués ja gairebé presa la decisió d'expulsar els moriscos —procés en el qual participaren les Galeres del General, de fet—. ¹⁴ Per part nostra, considerem que als quatre arguments suara comentats, caldria afegir-hi la notable insistència amb la qual el poble menut instà la creació de l'esquadra de Galeres mentre les Corts Catalanes de 1599 es trobaven reunides. Una insistència —podríem parlar directament de coacció?— ¹⁵ que en bona mesura explicaria les presses a l'hora d'aprovar-ne la creació, tot i la negativa reial a participar-hi d'una manera proactiva ja des dels inicis de les converses entre els braços. ¹⁶

Com ja hem apuntat anteriorment, l'acord de creació de l'esquadra de Galeres del General es plasmà mitjançant la promulgació de dos Capítols de Cort. El Capítol 63/1599 esgrimia els motius pels quals calia armar un estol de quatre galeres, qui les havia de mantenir i com ho havia de fer. Pels braços la raó principal a l'hora de crear la flota no era altra que la de dissuadir els corsaris de perpetrar atacs contra el litoral català, uns atacs que els darrers anys havien comportat pèrdues en hisendes i vides humanes, així com un decreixement notable del «comers i de les mercaderies», asseguraven. Per sustentar les embar-

14. Eva SERRA I PUIG, «Les galeres de la Generalitat: només una política defensiva?», a *Actes del III Congrés d'Història Marítima de Catalunya*, Museu Marítim de Barcelona, Barcelona, 2008, p. 4. Actes en format CD-ROM.

15. El dia 6 de juliol de 1599 un alarmit Lluís de Vilafranca, ambaixador del braç militar, assegurava als membres de l'estament eclesiàstic que «per lo braç militar los era estat manat vinguessen al present [braç eclesiàstic] per notificar-los lo que en aquell passà acerca de las galeras, de com eran estadas allí una multitud de donas ab molt gran avalot, cridant y suplicant ab molta instància lo negoci de las galeras; y poch après també molts pescadors cridant y demanant lo mateix, per los tants y tant grans danys que reben dels moros». Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Generalitat, Sèrie N, 1049, f. 287r-287v.

16. *Ibidem*, f. 261r.

cacions, el Capítol de Cort 63/1599 establí tot un seguit de canvis en la fiscalitat controlada per la Diputació del General. En aquest sentit, es crearen nous impostos –sobre les cartes–, s’augmentà la pressió fiscal sobre determinats productes –fruits secs, pesca fresca i salada, l’exportació de mercaderies produïdes dins del Principat, els barrets, la importació de seda italiana, la llana castellana destinada a l’exportació, els productes de la indústria de la llana i el cuir catalans i l’exportació d’oli i vins– i es decidí arrendar l’impost de la bolla a la Col·lecta de Barcelona. A través d’aquesta operació, els estaments pretenien augmentar els ingressos de la Diputació del General en un total de 87.000 lliures barcelonines a l’any,¹⁷ 60.000 de les quals havien d’emprar-se per sufragar la conservació de les quatre naus. Segons aquests càlculs, la hisenda del General havia de tenir un superàvit de 27.000 lliures anuals, fet que li havia de permetre emetre un censal de 80.000 lliures –a extingir en un període de quatre anys– que s’haurien de dedicar a la compra de les quatre embarcacions. Tanmateix, un cop finides les Corts hom s’adonà que les previsions i la realitat eren ben distintes: tal i com ha apuntat recentment Eva Serra, mitjançant les noves imposicions entre 1600 i 1602 només s’aconseguí recaptar 44.000 lliures, molt lluny, per tant, de les 87.000 lliures anuals que hom havia imaginat.¹⁸

Quant al Capítol de Cort 64/1599, aquest establí tant el funcionament com la planta de la flota de galeres. Així, s’acordà que cada embarcació pogués treure cinc-centes salmes de blat sicilià lliures d’impostos a l’any i que, en el supòsit que capturessin naus enemigues i hom hagués de repartir-se el botí, la flota no hagués de pagar drets com el de l’almirall. Semblantment, les galeres quedaven a les ordres

17. Per contextualitzar la xifra de 87.000 lliures anuals esgrimida pels braços només direm que Eva Serra ha calculat els ingressos triennals de la Diputació del General en 510.000 lliures durant la primera meitat del segle XVII. SERRA I PUIG, «La Generalitat de Catalunya entre 1652 i 1700», p. 208.

18. SERRA I PUIG, «Les galeres de la Generalitat», p. 5.

del seu general per navegar les costes del Principat i els Comtats, tot i que havien d'incorporar-se a la resta de naus sota les ordres del «generalíssim» quan els «effectes universals» de la monarquia així ho requerrissin. El general, els capitans, els entretinguts i l'auditor de les galeres eren designats pel monarca. El general s'encarregava de nomenar els oficials militars, mentre que els càrrecs de veedor, proveïdor, comptador, pagador i notaris quedaven a disposició dels diputats i oïdors de comptes de la Generalitat. Finalment, val la pena destacar que veedor, proveïdor, comptador, pagador, auditor i notaris s'havien de sotmetre a la fiscalització duta a terme per la Visita del General de Catalunya un cop cada tres anys.

L'any 1599 hom acordà, doncs, la creació d'una flota les finalitats de la qual havien d'ésser eminentment militars; la qüestió comercial quedava en tot cas relegada a un segon pla, ja que hom preveia augmentar els intercanvis no pas servint-se de les noves galeres, sinó com a conseqüència de les seves actuacions.

Cal dir, però, que la posada en funcionament de l'esquadra de Galeres del General fou un procés que s'allargà prop de nou anys. En efecte, tal i com ha apuntat recentment Eva Serra, encara que les gestions fetes per la Diputació del General amb l'objectiu de comprar les embarcacions s'iniciaren l'any 1600, degut a la migradesa dels nous ingressos creats pel manteniment de la flota hom hagué d'esperar fins l'any 1608 per comprar les dues primeres galeres, procedents de les Reials Drassanes de la ciutat comtal. Mesos després, una tercera embarcació fou comprada a Álvaro de Bazán, Marquès de Santa Cruz, mentre que la darrera galera fou comprada el 4 de juliol de 1609 a Felip III.¹⁹ I encara, un cop comprades les embarcacions les dificultats financeres suposaren un bon maldecap per a la hisenda de la Generalitat: mentre que la bolla de la col·lecta de Barcelona no es pogué

19. *Ibidem*, p. 7.

arrendar fins l'any 1618,²⁰ els ingressos extraordinaris provinents de les noves impositcions mai foren prou elevats com per sostenir la flota, fet que comportà que primer s'haguessin d'emprar fons ordinaris de la Diputació i, posteriorment, arrendar-ne el manteniment als mercaders Jeroni Negroto i Pau Cànoves, respectivament.²¹ Tampoc ajudà al correcte funcionament de la flota les nombroses irregularitats comeses pels oficials no militars de la flota, que foren reiteradament acusats de malversar els recursos de les embarcacions en benefici propi per part dels visitadors de la Generalitat.²² Com a conseqüència d'aquest fet, durant la Visita de 1620-1621 els agents fiscalitzadors promulgaren un imprès amb l'objectiu de reglamentar les competències de l'oficialitat de l'esquadra de Galeres,²³ publicació que tanmateix no fou ben rebuda per certs sectors de la classe dirigent catalana²⁴ —sectors val a dir que amb forts interessos en les assegurances d'arrendament de les embarcacions—. ²⁵ Comptat i debatut, les galeres, que des del novembre de 1617 s'havien anat arrendant, com hem dit, a diversos mercaders, servien a principis de la dècada dels anys vint del segle XVII bàsica-

20. En una Junta de Braços celebrada el 28 de maig de 1618 es discutí la possibilitat d'arrendar per primera vegada la Bolla de la Col·lecta de Barcelona —això és, més de divuit anys després de la seva aprovació per les Corts Catalanes de 1599!—. *DGC*, vol. IV, pp. 338-339.

21. SERRA I PUIG, «Les galeres de la Generalitat», p. 10.

22. Ricard TORRA I PRAT, «¿Más allá del control de la corrupción? Las sentencias de visita como base para nuevos ordenamientos jurídicos: el impreso sobre las galeras de 1621», a F. Gil Martínez, A. Villarreal Brasca, eds., *Estudios sobre la corrupción en España y América (siglos XVI-XVIII)*, EDUAL, Almería, 2017, pp. 171-188. Fem referència a les pp. 178-184.

23. Capítols y deslberations resultants de las sentèntias fetas per los Molt Illustres Senyors Visitadors del General de Cathalunya acerca dels càrrechs dels oficials de la Squadra de las Galeras de Cathalunya y otras subjectes a la present visita: publicadas en lo any MDCXXI, Jeroni Margarit, Barcelona, 1621.

24. CAPDEFERRO I PLA, «El vigor de les institucions», pp. 66-68.

25. J. M. Casas Homs, ed., *Dietari de Jeroni Pujades*, Fundació Vives Casajuana, Barcelona, vol. IV, 1975, p. 148.

ment com a mitjà de transport comercial dels principals mercaders barcelonins amb Itàlia. És en aquest context d'ús de les embarcacions –tal vegada diferent d'aquell que havien ideat les Corts de 1599– que tingué lloc l'episodi que posà fi a la seva existència, quan els corsaris de Bizerta les capturaren en tornant d'un viatge comercial a Messina el 18 de juliol de 1623.²⁶

3. *Nous horitzons després de les desfetes (1626-1701)*

3.1 Recuperar «la honra y reputatió del Principat de Catalunya». El memorial de Pau Pedrola (1626)

La tempesta política desfermada a Barcelona –i la resta de la Monarquia– per la pèrdua de les Galeres del General fou notable. Una flota que teòricament s'havia erigit per dotar de seguretat el litoral català, fou capturada de manera ignominiosa –sense presentar batalla– pels corsaris del nord d'Àfrica.²⁷ Pocs anys després –el 1626, concretament– en el marc del viatge de Felip IV al Principat amb l'objectiu de celebrar Corts als catalans i jurar l'observança de les constitucions, Pau Pedrola, domiciliat a Barcelona, aprofità per presentar un memorial als diputats i oïdors de comptes del General en el qual advocava per la construcció d'una nova esquadra de galeres.²⁸ L'escrit, que

26. Santiago de LLOBET, «La Pèrdua de les Galeres de Catalunya l'any 1623», *Butlletí de la Reial Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona*, 42 (1990), pp. 117-160.

27. Per seguir l'episodi amb detall vid. *Ibidem*, pp. 125-132.

28. Pau PEDROLA, Molt illustres senyors diputats del General de Catalunya: Pau Pedrola, residint en la present ciutat de Barcelona, diu: que essent vingut a sa notícia de com era gust de Vs. Ss. se fessen memorials per lo dit Principat de Catalunya a cerca de les Galeras, per a serrar una verdadera forma y camí per a tornar a armar Galeras, ha fet lo present Memorial, conforme son parer. Salvat emperò lo millor parer de Vs. Ss. y dels tres Brassos Ecclesiàstich, Militar y Real, y és en la forma y modo que baix se segueix, Esteve Liberòs, Barcelona, 1626. Consultable a la Biblioteca de Catalunya (BC), Fullets Bonsoms, 6.558. Citat per Pierre VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, Edicions 62, Barcelona, 1968 (3^a ed.), vol. II, p. 357.

comptava amb un total de setze capítols, desgranava els motius pels quals calia restablir la flota de Galeres del General: en aquest cas, les embarcacions havien de ser «deu o dotze ben armades, les quals tant solament servissen per guarda y custòdia de dit Principat, sinó també per a acomètrer, investir y rendir qualsevol nau o naus o vaxells cayres de enemichs». Per poder sustentar la nova flota, Pedrola apuntava vers quatre fonts de finançament: en primer lloc, reorientar el dret de quatre sous per càrrega de vi que la ciutat de Barcelona introduí l'any 1611 per fer front a la reforma monetària de 1611;²⁹ segonament, a més de mantenir els drets aprovats a les Corts Catalanes de 1599, Pedrola considerava imprescindible que unes noves Corts aprovessin un dret universal que haguessin de satisfer tots els habitants del Principat «conforme la calitat y estament de cada qual»; en tercer lloc, proposava un nou impost sobre les juguesques que proliferaven arreu en relació a les llistes de candidats cada vegada que s'havia de celebrar una nova extracció mitjançant el sistema de la insaculació, ja fos al món local, ja fos a les principals institucions del país; finalment, Pedrola també proposava que les principals institucions eclesiàstiques, abats i beneficiaris del país contribuïssin –si així ho consideraven els braços– a mantenir les galeres.

Pedrola també considerava que calia introduir algunes modificacions a l'hora d'administrar la nova flota, com ara la de fomentar una política ofensiva tal vegada més agressiva que la que havien dut a terme les galeres aprovades a les Corts de 1599. En definitiva, considerava que en cas d'aplicar-se el seu projecte, el Principat n'havia d'obtenir set grans beneficis: 1- La recuperació de «la honra y reputació del Principat de Catalunya», juntament amb el desgreuge que hauria de significar una futura venjança contra els corsaris nord-africans que havien captu-

29. Sobre aquesta qüestió, vegeu VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, pp. 334 i ss. També Oriol JUNQUERAS, *Economia i pensament econòmic a la Catalunya de l'alta edat moderna (1520-1630)*, Universitat Autònoma de Barcelona, Cerdanyola del Vallès, 2006, pp. 50-51.

rat les Galeres del General l'any 1623; 2- El servei militar que les noves galeres podrien fer a la Monarquia en el cas que fossin necessàries; 3- La «guardia y custòdia del dit Principat de Cathalunya»; 4- Evitar que els corsaris poguessin capturar a cristians; 5- Protegir les hisendes dels habitants del Principat; 6- Fomentar un clima de seguretat perquè mercaders i comerciants armessin vaixells per comerciar amb els principals ports del Mediterrani; 7- De resultes del clima favorable al comerç, els drets del General i de Barcelona s'haurien d'incrementar 30.000 i 20.000 escuts, respectivament.

Del Memorial presentat per Pedrola caldria destacar-ne, principalment dos aspectes: primerament, el fet que totes les reformes fiscals proposades buscarien afectar a tots els membres de la comunitat política sense excepció, això és, del General de Catalunya,³⁰ en segon lloc, que a diferència del que veurem durant la segona meitat del segle XVII i molt especialment durant els primers anys del segle XVIII, el projecte de Pedrola encara tenia pel que fa a la relació entre la Diputació i el Mediterrani un eix central marcat per un caràcter eminentment militar, on les qüestions econòmiques apareixien sempre com a conseqüència de l'aplicació d'una política de força i no pas com a element principal per millorar el bé comú del Principat.

3.2 Repressió política i projectes econòmics (1652-1702)

El canvi de tendència pel que fa a les possibilitats que el Mediterrani podia tenir per a les principals institucions i membres de la classe dirigent catalanes, caldria situar-lo durant la segona meitat del segle XVII. El retorn a l'obediència de la Monarquia Hispànica certificat l'any 1652, fou acompanyat d'una repressió política gens menyspreable, especialment pel que fa als interessos de la Diputació del General

30. Cfr. VÍCTOR FERRO, *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Eumo Editorial, Vic, 1987. Concretament les pp. 137-138.

de Catalunya.³¹ Fins a quin punt aquest context de repressió fou determinant a l'hora de fer virar els objectius dels projectes comercials presentats a les institucions de la terra encara és, a dia d'avui, una incògnita. Si que sembla haver existit, en canvi, una relació entre aquest viratge i el redreçament econòmic ja albirat per Pierre Vilar, redreçament que s'hauria assentat sobre el creixement agrari³² i l'estabilitat monetària,³³ també gràcies a una xarxa comercial cada vegada més integrada a nivell territorial;³⁴ i encara a tot plegat caldria afegir-hi la creixent importància del comerç atlàntic –molt beneficiat per l'esclat de la guerra que enfrontà França i Holanda entre 1672 i 1678– estudiat, entre altres, per Francesc Valls.³⁵

És en aquest context que hom ha de situar la producció intel·lectual de Narcís Feliu de la Penya i, molt especialment, el seu *Fénix de Cataluña*.³⁶ A diferència de la legislació plantejada per les Corts de 1599 o el Memorial de Pau Pedrola, Feliu de la Penya exposà en aquesta obra els sis eixos centrals que havien de permetre al Principat recuperar el seu esplendor comercial del passat: la construcció d'un Port Franc a

31. Sobre aquesta qüestió, vegeu principalment: Fernando SÁNCHEZ MARCOS, *Cataluña y el gobierno central tras la Guerra de los Segadores (1652-1679)*, Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona, Barcelona, 1983; Josep Mª TORRAS I RIBÉ, «Pròleg: L'aparença de normalitat després de la derrota: la Generalitat de Catalunya entre 1656 i 1674», dins J. M. Sans i Travé, dir., *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2002, vol. VII, pp. IX-XXXIX; SERRA I PUIG, «La Generalitat de Catalunya entre 1652 i 1700».

32. Eva SERRA I PUIG, «Consideracions entorn de la producció i la productivitat agràries de la Catalunya del segle XVII», *Estudis d'història agrària*, 1 (1978), pp. 120-153.

33. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, pp. 373 i ss.

34. Albert GARCIA ESPUCHE, *Un siglo decisivo: Barcelona y Cataluña. 1550-1640*, Alianza, Madrid, 1998.

35. Francesc VALLS JUNYENT, *La Catalunya atlàntica: aiguardent i teixits a l'arrencada industrial catalana*, Eumo, Vic, 2004.

36. Narcís FELIU DE LA PENYA, *Fénix de Cataluña. Compendio de sus antiguas grandezas y medio para renovarlas*, Rafael Figueró, Barcelona, 1683.

Barcelona per fomentar el trànsit comercial internacional; la protecció de la indústria tèxtil Barcelonina; la creació d'una companyia comercial estatal a imatge de la Companyia Holandesa de les Índies Orientals; el fet de permetre als catalans comerciar amb les colònies de l'Amèrica hispànica; l'abolició de la lleuda reial i de Mediona; permetre als estrangers que obrissin fàbriques al Principat; i, finalment, garantir la llibertat d'exportació de l'aiguardent català a qualsevol port hispànic.³⁷

Per Andrea Ricci, el projecte de Feliu de la Penya fou seguit fil per randa en la legislació econòmica aprovada tant a les Corts Catalanes de 1701-1702 com molt especialment a les de 1705-1706. Així, a diferència de Jaume Bartrolí, Ricci ha considerat que més enllà de projectes concrets, les mesures preses a les dues Corts de principis del segle XVIII establiren un nou marc econòmic pel Principat, fet d'una barreja entre tendències proteccionistes i lliurecanvistes que, en bona mesura ja havien estat recollides dècades abans per Feliu de la Penya i el seu cercle més proper.³⁸ Però, fins a quin punt aquest marc es feu realitat?

4. Posar en pràctica el canvi de paradigma. El procés de creació de la Casa del Port Franc de Barcelona, 1702-1713

Després de més d'un segle de paràlisi legislativa fruit del fracàs de les Corts Catalanes de 1626-1632 i la posterior manca de convocatòri-

37. Andrea RICCI, «Narcís Feliu de la Penya (1646-1712) i el seu temps», tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, 2013. Fem referència explícita a les pp. 282-283.

38. *Ibidem*, p. 284. Per la seva banda, Jaume Bartrolí considerà en el seu moment que si bé les idees del *Fénix de Catalunya* havien pogut influir en part de la legislació econòmica aprovada a les Corts Catalanes de 1701-1702, el cos dels projectes anà per altres viarans, car tant el Port Franc de Barcelona com el Projecte de Companyia Comercial s'entregaren a la decisió de dues Juntes creades *ad hoc* per l'ocasió. Cfr. Jaume BARTROLÍ, «La Cort de 1701-1702: un camí truncat», *Recerques: Història, economia i cultura*, 9 (1979), pp. 57-75. Fem referència explícita a la p. 64.

es per part dels darrers monarques de la Casa d'Àustria, hom ha convingut que les Corts Catalanes de 1701-1702 i 1705-1706 representaren una autèntica «represa del constitucionalisme».³⁹ En aquest sentit, a una no gens menyspreable normativa de caire políticjurídic –amb fites com ara la creació del Tribunal de Contrafaccions,⁴⁰ la revisió del procés de la Visita dels oficials reials o la renovació del contracte entre el rei i el regne certificat pel jurament reial d'observança de les Constitucions– se li afegí una profunda reestructuració econòmica del Principat. Segons Joaquim Albareda, les successives mesures econòmiques acordades a les Corts de 1701-1702 –la creació d'un Port Franc a Barcelona, la concessió reial de poder enviar dues naus comercials a Amèrica cada any, la formació d'una companyia mercantil amb participació estatal, la unificació de les declaracions fiscals dels vaixells que arribaven al Principat, la consolidació de la lliure exportació de vins, aiguardents i altres productes agrícoles a la resta de ports hispànics i les mesures proteccionistes contra productes agrícoles, vins i aiguardents estrangers– «satisfacían los deseos del círculo de negocios de los Felii de la Peña».⁴¹

Tanmateix, alguns autors –entre ells el propi Joaquim Albareda–⁴² han remarcat que moltes de les constitucions de caire econòmic aprovades pels braços, finalment no pogueren executar-se. Aquest és el cas, sense anar més lluny, de la referent a la Casa del Port Franc de Barcelona. Com es ben sabut, mitjançant el Capítol de Cort 71/1702

39. El concepte de «represa del constitucionalisme» –molt pertinent, al nostre entendre– fou encunyat ara fa uns anys per Joaquim ALBAREDA, «La represa del constitucionalisme (1701-1706)», *Revista de Dret Històric Català*, 7 (2007), pp. 113-133.

40. Sobre el Tribunal de Contrafaccions vegeu: Josep CAPDEFERRO I PLA, Eva SERRA I PUIG, *El Tribunal de Contrafaccions de Catalunya i la seva activitat (1702-1713)*, Parlament de Catalunya – Departament de Justícia, Barcelona, 2015.

41. Joaquim ALBAREDA, *La Guerra de Sucesión de España*, Crítica, Barcelona, 2010. Fem referència explícita a la p. 83.

42. *Ibidem*, p. 184; BARTOLÍ, «La Cort de 1701-1702», p. 65.

les Corts Catalanes de 1701-1702 aprovaren la creació d'un Port Franc –ratificada a l'assemblea de 1705-1706 mitjançant el Capítol de Cort 79/1706–⁴³ que s'havia de situar als afores de la ciutat de Barcelona amb l'objectiu de fomentar-hi la pràctica del comerç –i de retruc els ingressos de la Diputació del General–, tot evitant els drets tal vegada excessius que la ciutat comtal feia pagar a les naus que fondejaven al seu port. Per aconseguir-ho, els braços acordaren que totes aquelles embarcacions provinents de fora el Principat que volguessin fondejar a la ciutat i que no pretenguessin comerciar amb part o la totalitat de llurs carregaments –i. e. perquè la destinació final dels mateixos era fora del Principat–, els poguessin dipositar a la Casa del Port Franc lliures d'impostos, mentre que els destinats al comerç amb el Principat haurien de continuar pagant els drets tradicionals, bé a Barcelona, bé a la Generalitat. Així mateix, la Cort acordà transferir la potestat d'executar la creació de la Casa del Port Franc de Barcelona a una comissió mixta formada per una sisena dels estaments i els diputats i oïdors de comptes del General, perquè tots junts «disposen y ordenen (encara que sien conclusas y finidas las presents Corts) lo modo y forma que·ls apareixerà més convenient per dit efecte, utilitat y benefici públich».

4.1 El procés de (no) obertura de la Casa del Port Franc

Tanmateix, si per alguna cosa es caracteritzà la Casa del Port Franc des d'un bon inici fou pels nombrosos retards quant a la seva posada

43. El Capítol de Cort 71/1702 a *Constitucions, Capítols y Actes de Cort fetas y atorgats per la S.C.R. Magestat del Rey nostre senyor don Felip IV de Aragó y V de Castella, Comte de Barcelona, etc., en la primera Cort celebrada als Cathalans, en la ciutat de Barcelona, en lo Monastir de Sant Francesch, en los anys 1701 y 1702*, Rafel Figueró, Barcelona, 1702, pp. 66-67; El Capítol de Cort 79/1706 a *Constitucions, Capítols y Actes de Cort fetas y atorgats per la S.C.R. Magestat del Rey nostre senyor don Carlos III, Rey de Castella, de Aragó, Comte de Barcelona, etc., en la Cort celebrà als cathalans en la ciutat de Barcelona en la Casa de la Deputació del General de Cathalunya en lo any de 1706*, Rafel Figueró, Barcelona, 1706, pp. 124-125.

en funcionament. En aquest sentit, les primeres trobades entre els diputats i oïdors de comptes del General i els membres de la Junta del Port Franc escollits per la Cort no se celebraren fins el mes de març de 1704.⁴⁴ En la primera d'aquestes, que tingué lloc el dia 17 de març, diputats i membres de la Junta acordaren d'una banda demanar que ciutat i lloctinència general renunciessin a cobrar els drets de la Lleuda de Mediona i de la Capitania General de les naus que acudissin al Port Franc, respectivament—«quant més llibero serà lo comer, més fruits, gèneros y robas se trauran del present Principat per altres regnes y províncies», asseguraven—; mentre que, d'altra banda, convingueren que entretant durés la negociació per la cancel·lació dels drets suara esmentats s'aprofités per rebre informació de la planta i funcionament d'altres ports francs del Mediterrani com eren els de Gènova i Liorna.⁴⁵

Mesos més tard, el nou consistori de diputats i oïdors de comptes del trienni de 1704-1707 tornà a reunir-se amb la Junta del Port Franc per donar un nou impuls a la infraestructura. En un seguit de reunions mantingudes entre els mesos de setembre i desembre de 1706 s'aconseguí arribar a un acord pel que fa a la construcció d'un nou edifici que pogués albergar la Casa del Port Franc, el qual s'havia de situar a la zona fora muralles propera al Portal del Mar.⁴⁶ Poc temps després, concretament a finals del mes de febrer de 1707, s'arrendaren a l'encant públic les obres i el proveïment de fusta de la nova infraestructura a Francesc Vallescà —mestre de cases— i a Pau Gras —fuster—, respectivament.⁴⁷ Tot semblava indicar que aquesta vegada existia una voluntat real per part de diputats i Junta del Port

44. *DGC*, vol. X, p. 436. La Junta del Port Franc la conformaven Felicià Saiol i Bonaventura de Lanuza pel braç eclesiàstic; Francesc Saiol i Felix Vadell pel braç militar; Francesc Florit i Francesc Costa pel braç reial.

45. *Ibidem*, pp. 1708-1709.

46. *Ibidem*, pp. 731 (1/IX/1706), 738 (5/X/1706), 740 (11/X/1706), 743 (1/XI/1706) i 751-752 (10/XII/1706).

47. *Ibidem*, pp. 766 (23/II/1707) i 767 (25/II/1707).

Franc per posar en funcionament d'una vegada per totes un equipament que s'havia aprovat cinc anys enrere. De fet, ni les protestes de la Llotja de Mar a finals del mes de març de 1707 tot demanant un emplaçament alternatiu per la Casa del Port Franc en considerar que l'escollit pels diputats i la Junta era perjudicial a llurs interessos, semblaven poder entorpir l'acció decidida d'aquests darrers.⁴⁸ Amb tot i això, el dia 8 de juny de 1707 Carles III escrivia als diputats i oïdors de comptes del General per demanar-los més celeritat a l'hora de posar en funcionament la Casa del Port Franc: encara més, com que l'equipament no estava a punt, l'Arxiduc demanava que es constituís provisionalment un espai que fes les funcions de Port Franc per acollir un mercant anglès que havia de fer escala a Barcelona per entregar diversos abastiments pels exèrcits reials.⁴⁹

Les dificultats dels diputats i oïdors de comptes del trienni de 1704-1707 a l'hora de fer realitat les disposicions del Capítol de Cort 71/1702 primer, i del 79/1706 després, directament semblen haver-se convertit en desídia durant el mandat dels seus successors. En efecte, entre l'agost de 1707 i el març de 1710 les notícies sobre les gestions fetes a l'hora de posar en funcionament la Casa del Port Franc minven fins al punt de no deixar gairebé rastre en el Dietari de la Generalitat.⁵⁰ A partir del dia 17 de març de 1710, però, els diputats del trienni de 1707-1710 i la Junta del Port Franc reactivaren les gestions donant peu a una activitat que podríem qualificar com a frenètica. En aquesta mateixa diada, s'acordà l'edificació d'una caseta situada al costat de la

48. La petició de la Llotja de Mar de Barcelona a *Ibidem*, p. 773 (28/III/1707). La resposta negativa dels diputats i la Junta als membres de la Llotja a *Ibidem*, p. 773 (29/III/1707).

49. *Ibidem*, pp. 790-791.

50. Només s'hi fa referència en algunes ocasions durant l'any 1708, i encara per anotar qüestions menors com ara la substitució de Francesc Saiol per Francesc Despujol i de Montcorp degut al nomenament del primer com a Lloctinent del Batlle General. *Ibidem*, pp. 893-895 (27/IV/1708) i 954-955 (19/VII/1708).

Casa del Port Franc destinada a albergar el Guarda del Port Franc, al mateix temps que es comissionà als assessors i l'advocat fiscal del General perquè estudiessin una proposta d'ordinacions destinades a regir l'edifici, bo i determinant si n'hi havia algunes que poguessin ésser contràries al dret paccionat.⁵¹ Setmanes més tard, en una nova reunió, diputats i Junta del Port Franc pactaren les condicions per subhastar a l'encant públic les obres de la caseta del Guarda; també durant aquesta trobada els assessors i l'advocat fiscal del General els feren entrega de l'informe sobre la proposta d'ordinacions de la Casa del Port Franc, on es determinava que «malgrat que els capítols suara mencionats [26, 37 i 38 de la proposta d'ordinacions] puguin ésser contraris a la legislació vigent, els diputats i la junta tenen la jurisdicció necessària per fer-los i tirar-los endavant».⁵²

Durant les setmanes posteriors diputats i Junta del Port Franc mantingueren contactes amb els síndics de la ciutat de Barcelona per

51. *Ibidem*, p. 976 (17/III/1710).

52. *Ibidem*, pp. 992-993 (22/V/1710). Els assessors justificaren la potestat dels diputats i la Junta del Port Franc de la manera següent: «Attès, més avant, que *aliunde* comedida la jurisdicció y facultat als dits senyors deputats y personas de la junta de posar en execució dita casa de Port Franch ab tot son degut règimen y govern de utilitat y benefici públich se hauria de enténdrer concedida també la jurisdicció per a disponer y ordenar tot lo que sia necessari y aparega convenient en benefici y utilitat [del] bon govern, règimen y administració de dita casa y sa execució en la manera que apar indubitat que pot lo excel·lentíssim y fidelíssim consistori, junt ab las personas elegidas y anomenadas, fer qualsevols disposicions y ordinacions per la deguda forma y execució de dita casa de port franch, son govern y règimen de utilitat y benefici de la cosa pública y del comers, encara que aquellas continguessen alguna cosa contra las generals constitucions y capítols de la mateixa manera que ho hauria pogut fer la Cort General trobant-se oberta». I encara reblaven que: «Attès, finalment, que segons apar de la lectura y inspecció dels dits capítols 26, 37 y 38 y de las rahons allí expressadas, la prevenció y disposició de aquells se suposa precisa y necessària per lo bon govern de dita casa de port franch, sa conservació y augment y no res menos molt conductiva a la pública utilitat, favor del públich comers y del tot necessària per la més segura y puntual exacció y cobranza dels drets de la Generalitat y de la present ciutat».

discutir les ordinacions del Port Franc.⁵³ Tanmateix, el dia 21 de juliol de 1710 tot constatant que els consellers de Barcelona no prenen cap decisió sobre aquesta matèria –i conscients que el seu mandat estava a punt de finalitzar, car un nou consistori de diputats i oïdors de comptes iniciaria el seu trienni l'1 d'agost de 1710–, els diputats i la Junta del Port Franc decidiren publicar les ordinacions de la Casa del Port Franc sense el beneplàcit de la ciutat comtal, així com fixaren el dia 28 de juliol de 1710 com la data d'inauguració del nou equipament.⁵⁴ Encara més, el dia 24 del mateix mes decidiren proveir els oficis de la Casa del Port Franc, quedant-se amb la majoria de llocs rellevants els mateixos diputats i membres de la Junta!⁵⁵ Tot plegat comportà una resposta irada per part dels consellers de Barcelona, fins al punt que el mateix dia 28 de juliol –recordem-ho, data prevista per la inauguració del Port Franc– acabaren forçant una deliberació dels diputats i la Junta del Port Franc en la que se'n posposava *sine die* l'obertura.⁵⁶

Durant el mes de setembre de 1710 i ja amb un nou consistori de diputats i oïdors de comptes al capdavant de la Diputació del General, hom emprengué contactes amb els ministres reials per obrir la infraestructura d'una vegada per totes.⁵⁷ Pocs dies després de la trobada amb els representants del rei, els diputats es reuniren amb la Junta del Port

53. *Ibidem*, p. 1003 (18-21/VI/1710).

54. *Ibidem*, p. 1016. (21/VII/1710).

55. L'oïdor militar Lluís de Claresvalls havia de ser el president de la Casa del Port Franc; Francisco Despujol, de la Junta, regint el llibre major del manifest; Bernat Moixí, oïdor reial, receptor del dret de magatzematge; Emmanuel de Copons, diputat eclesiàstic, regint el llibre del manifest dels magatzems; Fèlix Vadell, de la Junta, receptor dels frauds; Bonaventura de Lanuza, de la Junta, albaraner; Francesc Costa, de la Junta, guarda major; Felicià Saiol, de la Junta, romaner; Francesc Florit, de la Junta, guarda ordinària. *Ibidem*, p. 1025 (24/VII/1710).

56. *Ibidem*, p. 1027 (28/VII/1710).

57. *Ibidem*, p. 1052 (20/IX/1710). Concretament, els diputats trameteren una ambaixada a Domènec Aguirre, regent del Consell d'Aragó, on se li explicava en quin estat es trobava el negoci del Port Franc.

Franc per comunicar-los que pretenien reexaminar les ordinacions publicades a finals del mes de juliol. Aquest fet provocà una sonora protesta per part dels membres de la Junta, que abandonaren la reunió.⁵⁸ El trencament de relacions entre uns i altres durà uns mesos, concretament fins el 10 d'abril de 1711, quan els membres de la Junta acudiren al consistori dels diputats i oïdors de comptes a petició d'aquests darrers, que els entregaren unes noves ordinacions destinades a regir la Casa del Port Franc. Segons els dirigents de la Diputació la nova legislació s'havia confeccionat seguint el parer de diversos experts en la matèria i tot aprofitant l'avinentesa, s'havia aprofitat per corregir alguns capítols de les antigues ordinacions, al seu entendre clarament inconstitucionals. Davant d'aquesta situació, els membres de la Junta demanaren els papers que havien motivat la decisió dels diputats amb l'objectiu d'estudiar-los abans de donar qualche resposta.⁵⁹

Setmanes més tard, en nom de la Junta del Port Franc, Felicià Saiol presentà un memorial de resposta als diputats, conformat per un total de seixanta-quatre capítols.⁶⁰ A grans trets, el document exposava les gestions que tant la Junta del Port Franc com els successius consistoris de diputats i oïdors de comptes havien dut a terme entre 1704 i 1710 per posar en funcionament l'equipament; també es feia una defensa aferrissada tant de les ordinacions publicades el mes de juliol de 1710 –en els capítols 23 i 24 es qüestionava obertament la capacitat que els diputats del trienni de 1710-1713 tenien per controvertir una legislació feta conjuntament entre els seus predecessors i uns membres de la Junta que es consideraven a si mateixos com una extensió de les Corts–, com de la planta de la nova infraestructura; i encara, s'acusava directament als diputats i oïdors de comptes del trienni de 1710-1713 d'actuar a favor dels interessos dels arrendataris dels drets del General de la col·lecta de Barcelona i del síndic de Mataró –capítol 36– per

58. *Ibidem*, p. 1055 (11/X/1710).

59. *Ibidem*, pp. 1110-1111 (10/IV/1711).

60. El memorial presentat per Saiol a *Ibidem*, pp. 2436-2452.

haver suprimit del nou ordenament els capítols de les ordinacions del juliol de 1710 que limitaven l'accés al Port Franc només a aquelles embarcacions que abans no haguessin fondejat en un altre port del Principat.

Val a dir que la resposta dels diputats al memorial de la Junta del Port Franc no fou immediata, sinó que hagueren de passar uns mesos. Entremig, la Visita del General que s'havia celebrat entre l'agost de 1710 i el juny de 1711 publicà la sentència definitiva de la querella n^o2,⁶¹ per la qual s'acusava als diputats i oïdors de comptes del trienni de 1707-1710 de no haver estat diligents a l'hora de posar en funcionament la Casa del Port Franc,⁶² d'haver fet pagaments a si mateixos i als membres de la Junta del Port Franc per valor de 3.107 lliures barcelonines malgrat ser una pràctica prohibida per diversos Capítols de Cort⁶³ i d'haver fet fer unes ordinacions de la Casa del Port Franc contràries al dret paccionat.⁶⁴ Quant a la primera de les acusacions, tot i que els acusats al·legaren que els endarreriments en la construcció i posada en funcionament de la Casa del Port Franc s'havien degut a problemes amb el subministrament de la fusta provinent de Tortosa primer, i del Vallès i el Besòs després,⁶⁵ els visitadors els condemnaren a pagar una multa de 100 lliures barcelonines.⁶⁶ També foren condemnats en la segona de les acusacions, concretament a retornar els salaris repartits entre si i als membres de la Junta del Port Franc, això és, 3.107 lliures barcelonines, en considerar els visitadors provat que els diputats i oïdors de comptes del trienni de 1707-1710 no tenien competències per deliberar el pagament, la tipologia del qual el convertia en un

61. ACA, Generalitat, Sèrie G, 8, 18, ff. 50r-78v. Sentència de la querella núm. 2, contra els diputats i oïdors de comptes del trienni de 1707-1710.

62. *Ibidem*, ff. 50v-51v.

63. *Ibidem*, ff. 51v-52r.

64. *Ibidem*, ff. 52r-53r.

65. *Ibidem*, ff. 54r-58r.

66. *Ibidem*, f. 63r.

salari extraordinari –fet vetat pels Capítols de Cort 10/1433, 2/1452, 4/1452 i molt especialment 11/1706—. ⁶⁷ Finalment, quant a la darre-
ra de les acusacions, referent a haver confeccionat unes ordinacions
contràries al dret paccionat, se'ls absolgué en considerar-se que, si bé
aquestes efectivament eren anticonstitucionals, no se'ls podia condem-
nar en ferm perquè no havien entrat mai en vigor. ⁶⁸

És possible que els diputats i oïdors de comptes del trienni de 1710-
1713 no donessin una resposta immediata al memorial presentat per la
Junta del Port Franc perquè intuïen la duresa de la sentència dels visi-
tadors. Sigui com sigui, la rèplica es feu esperar fins a principis del mes
de setembre de 1711 i encara serví per refermar les conviccions dels
dirigents de la Diputació. ⁶⁹ A partir d'aquí, la ruptura entre uns i altres
sembla ser que fou definitiva, fet que propicià la intervenció directa de
la monarquia. Així, sabem que des de finals de novembre de 1711 el
plet entre els diputats i la Junta del Port Franc s'estava dirimint davant
de les instàncies reials, ⁷⁰ converses que s'allargaren fins ben entrat l'es-
tiu de 1712. ⁷¹ Finalment, segons una entrada del Dietari de la Genera-
litat datada a 26 de setembre de 1712, l'emperadriu Elisabet Cristina
de Brunswick decretà la resolució definitiva de l'afer mitjançant dos
reials despatxos datats a 27 i 31 de juliol de 1712, respectivament. ⁷² Tot
i que no els hem pogut localitzar, sabem que ambdós decrets provo-
caren que els diputats i la Junta del Port Franc es possessin d'acord per
concretar unes noves ordinacions que foren presentades al Consell de
Cent de Barcelona el 14 de novembre de 1712. ⁷³ A finals del mes de
maig de 1713 els dirigents de la ciutat comtal encara les haurien estat

67. *Ibidem*, ff. 63r-76v.

68. *Ibidem*, ff. 76v-78v.

69. *DGC*, vol. X, p. 1192.

70. ACA, Generalitat, Sèrie V, 206, Camisa 79.

71. *DGC*, vol. X, pp. 1249-1250 (13/VI/1712).

72. *Ibidem*, p. 1270 (26/IX/1712).

73. *Ibidem*, p. 1279 (14/XI/1712).

estudiant, emperò.⁷⁴ Dos mesos més tard, en la darrera de les entrades del Dietari de la Generalitat referents al Port Franc, tot sembla indicar que la infraestructura encara no s'havia posat en funcionament.⁷⁵

Conclusions

L'any 1599 Felip III celebrà Corts als catalans per primera i última vegada durant el seu regnat. Després de dècades d'insistència, els estaments veieren satisfeta la seva demanda secular de garantir la defensa del litoral català –i de pas recuperar una certa preponderància militar perduda a mesura que avançaren els segles XV i XVI– amb la creació d'una esquadra de quatre galeres sufragades per la Diputació del General. Una política mediterrània basada en la força militar que anys després i malgrat la captura de les galeres l'any 1623 en mans dels corsaris nord-africans encara era l'eix central del memorial presentat per Pau Pedrola als diputats i oïdors de comptes del General.

Tanmateix, aquest posicionament virà progressivament a mesura que avançà el segle XVII, especialment a partir del retorn a l'obediència de la Monarquia Hispànica el 1652. Ben aviat, les propostes de militarització de les costes catalanes foren substituïdes pels projectes econòmics d'homes com Narcís Feliu de la Peña. El canvi de paradigma cristal·litzà en bona mesura a les Corts de 1701-1702 i 1705-1706, on les propostes del cercle econòmic de Feliu de la Peña foren recollides pels estaments que les plasmaren en les legislacions de 1702 i 1706, respectivament. Un bon exemple d'aquests projectes fou l'acord per construir un Port Franc als afores de Barcelona, projecte que, si bé es dotà d'una base sòlida, ben aviat s'empantanà per motius tan

74. *Ibidem*, p. 1298 (29/V/1713).

75. *Ibidem*, p. 1322 (21/VII/1713). Concretament es recull una procura que Francesc Solà de Sant Esteve, diputat militar, hauria fet a un tal Jaume Ubach amb l'objectiu que acceptés l'ofici de romaner de la Casa del Port Franc, vacant per la mort de Francesc Florit.

diversos com ara la manca d'un espai ja existent on ubicar-lo i, per tant, la necessitat de construir un edifici de bell nou; les tensions entre aquells sectors de la classe dirigent catalana partidaris del *libero comerç* i aquells zelosos de la puixança econòmica de moltes poblacions situades als voltants de Barcelona, les quals havien sabut explotar l'elevada fiscalitat que la ciutat comtal imposava a les mercaderies foranes; o les diferències de criteri entre la Junta del Port Franc, els distints consistoris de diputats i oïdors de comptes del General i la ciutat de Barcelona. Comptat i debatut, més de cent anys després de l'aprovació de l'esquadra de galeres a les Corts Catalanes de 1599, les dificultats per engegar una infraestructura –econòmica, en aquest cas– que hom considerava clau per la relació entre el Mediterrani i el Principat tornaven a semblar insalvables. A diferència de l'esquadra de galeres, però, el context bèl·lic de la Guerra de Successió sembla que condemnà definitivament el projecte del Port Franc a no ser res més que això, un projecte.

Sessió II

Paisatge històric i risc natural